

J. N. S. S. T.

DISSERTATIO PHILOSOPHICA
De
**AFFECTIBUS
HUMANIS,**

Quam

*ex Consensu Ampl. Ordinis Philos.
in Regia ad Auram Academia,*

PRÆSIDE

Rebore h. t. Magnifico,

JOH. HAARTMAN

Philos. Theor. Profess. Reg. & Ord.

publico Bonorum examini modeste sistit

Regius Alumnus

MONAS KIELLGREN

Vest-Gothia-Svecus,

die 10. Kal. Apr. MDCCXXXII.

in locoque ante meridiem consuetis

ABO Æ,

Excud. R. Acad. Typ. Joh. Kämpf.

Till
Konigl. Maj:ts
Fro-Tjenare och Capitein wid Sawast-
husska Infanterie Regemente och
Nautalambi Compagnie,
Edle och Wälborne

Herr HENDRICH BÖISMAN
Min höggunstige Patron och
Wälghunnare.

Då iag skrifwet om Affecter
Har iag rönt en märcklig drift,
Och der wid rätt blefwet wäcker
Af Er fromhet til min plicht;
Så må det och Er tilhöra
Swad iag här wid kunnat giöra:
Iag är bunden för min del
Till Er wördnad utan fel.

När iag nänsin mig påminner,
Herre from, Er ädla gunst,
Alltid mig i hygen rinner:
Slift ej böra skie omsunst:
Men hur skal iag kunna löna
All den godhet iag fått röna,
I wälgierning stor och mång,
Som ej räknas kan en gång.

Nations godhet har iag niutit,
Om iag sant berämma får;
Ingen huldhet har mig trutet
Eller hos Er detta år.
Eder Fru och Waka kiära
Som i heder, dygd och ähra,
Bland sitt kion en prydnad är
Har och ett giort med Er här

Swad betalning skal här blifwa?
Föga doger pappers fram.
Den ej annat har at gifwa
Mäst dock der med träda fram.
Ett förundran wärdt här blifwer,
Iag til Er på Swenska skrifwer,
Då latin med studier ser.
Heder, Er och prydnad gier.

Men iag har det welat giöra,
At hwar Swensk må kunna se,
Huru lyckan welat föra
Mig kring Finnland, och bete
Mehra godt än iag kund tänkia.
Slift helt himten welat skänkia,
Derför ware ewigt pris,
Himlens Herre mild och wis.

Himlen också Eder Kröne
Med Er Wän och Edla Fru,
Nåd och mildhet all belöne,
Iag af Eder in tills nu
Niutit, samt så niuta hoppas
Herren olycks strömen hoppas

Läte, Darnen och gå wäl,
Med Er lust til kropp och själ!

Sidst iag mig vposfrad gifwer
Til all tiens och wyrdnad ren,
Diupt Er låf med nåde skrifwer
I mitt hierta ythan mehn.
Solen må mig mehr ej lysa,
Då iag ej wil kärlek hysa,
Mot Er Edla Kåra hus,
Tils mig stocknar lifsens lus.

Edle och Wälborne Herr Capiteins Min hög-
gunstige Patrons och Wälgygnares

Högstförbundne tjänare

Jonas Kiellgren.

Plurimum Rever. atque Doctiss.

Domino

Dn. SIGFRIDO PORTHANO,
Pastori in Witafari & Kirwijärwi vi-
gilantissimo, Nutritio, Fautori &
benefactori nunquam non
suspiciendo.

Multa ecquidem sunt, quae in Te,
Vir venerande, suspicio quam
maxime, utpote doctrinam, quam omnes,
qui Te norunt, eximiam apud Te esse
sciunt, quaeque cum gravitate & opti-
mis moribus conjuncta Te a primis sta-
tim annis ad eos honores, quos multi
per totum vita curriculum attingere neque-
unt, evehit. Suspicio pulcherrimam a-
nimi tui indolem, infucatum pietatis stu-
dium, insignem in Tuis ornandis pieta-
tem, in voluptatibus ubivis etiam usi-
tatis & maxime licitis temperantiam;
in gloria affectanda moderationem; Ni-
hil tamen magis nunc admiror, quam
sum-

summum illum favorem, summamque
benevolentiam, qua me in multis dignari
voluisti; si haec beneficia oblivionis tene-
bris sepulta conderem, vel tacitus illa
praterirem, multo dignissimus essem, qui
hospitis ingrati nota inurerer. Ego Mei
in Te animi testem, hoc quaecumque
nunc esse volui. Et cum Tuis donis pre-
dicantis, ne dicam remunerandis, sim
impar; Deum adsiduis semper fatigabo
votis, velit is pro me, qua ipse non valeo,
digna Tibi premia retribuere, semper
permansurus.

Nominis. Tui.
Plurim. Rever. atque Doctiss. Dne,

Cultor indefessus

Jonas Kiellgren.

A. Ω.

INTROITUS.

Quod homo sit substantia
ex mente reflexive cogi-
tante & corpore organice
extenso composita (a)
quod facile animadvertere po-
test, si ad hoc animum attendit:
Quæ cum se invicem ut amicis
utantur, utraque erit pars ejus
essentialis: Mens Sc. & corpus, Mens
& res varias cognoscit, & cog-
nitas vel appetit, vel averfatur.
Eam facultatem qua res imma-
teria
A
(a) Adisis Gentsk. de aff. p. 10, 30.

teriales & abstractas percipit, di-
 judicatque, & de iis ratiocina-
 tur, vocamus *Intellectum*: quæ
 vero ideas rerum corporearum,
 sive *materialium* sibi format, &
 de iis vel iudicat, vel ratiocina-
 tur, appellamus *imaginationem*.
 Facultas vero mentis, quæ bo-
 num materiae expers appetit, ma-
 lum averfatur, *voluntas sive appe-*
titus rationalis; quæ in res mate-
 riales ex imaginationis iudicio
 fertur, vel ab iis refugit, *appeti-*
tus sensitivus dicitur. *Voluntatis*
actus sunt varii, aliquando enim il-
 li in voluntate subsistunt, veluti
volitio, intentio, fruitio, electio, con-
sensus & usus, qui vocantur ac-
 tus elicitii; quorum tres priores
 ad finem, posteriores ad media
 pertinent. Primo enim finem
 cognitum voluntas adprobat,
 deinde ad eundem consequen-
 dum efficaciter se movet, & tan-

tandem eo obtento fruitur, pla-
 cideque adquiescit. Sic & me-
 dia primo probantur, tum quæ
 maxime idonea visa fuerint e-
 liguntur, & demum usui ap-
 plicantur (b). aliquando extra vo-
 luntatem transeunt, in alias ani-
 mi vel corporis facultates, quibus
 dirigendis hæc est idonea,
 & tunc *imperati* appellatur actus
 voluntatis. Ita voluntas potest
 imperare intellectui, ut rem ac-
 curatius contempletur, non au-
 tem ut circulum sibi concipiat
 quadrarum. Voluntas potest im-
 perare brachio, ut se extendat,
 non autem stomacho, ne con-
 coquat cibum: *Appetitus sensiti-*
vus appetit vel averfatur res ma-
 teriales, prout illæ se imaginatio-
 ni vel tanquam bonæ vel tan-
 quam malæ repræsentant. Cæte-
 rum ex eo, quod imaginatio cir-

A 2

ca

(b) Conf. Bud. Phil. Mor. p. m. 27.

4
ca res materiales, intellectus circa res immateriales versetur, haud difficulter colligere possumus *imaginationem immediate; intellectum mediante abstractione ex sensu oriri, & eatenus verum esse, quod veteres dixerunt: Nihil esse in intellectu, quod non prius fuerit in sensu (c)*. Unde prona etiam consequentia concludere possumus, *Ex sensu etiam, licet sub diverso formali, nasci affectus*. Nam ut objecta materialia primum feriunt sensus, deinde imaginationem, hinc demum intellectum, quoad sui cognitionem; nihil quippe aliud est sensus quàm corporum & affectionum, quæ extra organum sensorium sunt, placida perceptio, in hoc vel illo organo sensorio orta, & per nervos ad cerebrum, inde ad mentem derivata; quæ tamen non fallat, si requisita ad sentien-

(c) *Conf. Hein. El. Phil. Mor. p. m. 14*

5
endum adsint omnia; mens tamen parum attendit, & illis requisitis destituta, facile incidit in morbos: *fatuitatem, stultitiam, insaniam, furorem, enthusiasmum* (d): ita eadem objecta materialia, quæ in sensus incurrunt, vel grata nobis iudicamus vel ingrata; hoc respectu, vel appetitum, & quidem immediate, vel voluntatem nempe mediate, *modo vehementiori afficiunt*. Quidquid enim utile & conducibile nobis putamus, quidquid grato sensu adblanditur, illud plane desideramus, illud data opera quærimus, appetimus, sequimur; quidquid vero damnosum atque nocivum iudicamus, quidquid adverso sensu terret, id ipsum aversamur, abhorremus, fugimus. Unde sensus gratus principium sentiens vel animam allicit, excitat, atq[ue] pro

(d) *Adisus Heinec modo cit.*

propensionem, cupiditatem, amorem in ea producit: ingratus eandem terret, unde averſio & odium in ea oritur (e). Hic vero ſenſus & appetitus, hæc averſio ſenſitiva vehementior, *affectus audit* (f). De quibus jam paucis diſquirere animum induxi. Quemadmodum autem neminẽ peregre profecturum in patria decet eſſe peregrinum, expertem puta patrii ſermonis, legum, mörum, rituumve; ita eos, qui præclaris in diſciplinis, ſcientiis que aliquos faciunt progreſſus, iis que nobilitari cupiunt, ſui iplius ignaros eſſe non convenit. Quid quæſo juvat exacta cœli aſtrorum que motum, numerum variosq; effectus cog-

(e) Jo. Melch. Verdries in *Phyſ. part. 1. ſpec. c. 8. p. m. 536.* (f) *Conf. L'ed. Phil. Thummigii inſtit. Phil. Volf. part. 2. p. 145.*

nitio? vel ſcire utrum ſolis, an terræ motui dierum noctiumque viciffitudines adſcribendæ ſint? iplẽ vero unde moveatur nescire: ſcire utrum rerum naturalium & extra nos poſitarum motus adtractione an pulſu peragatur? iplẽ vero utrum extrinſecus an intra ad bonum aut malum determinetur nescire: utrum luna & reliqui planetæ proprio, an mutuo lumine ſplendeant; quid vero luminis & unde in ſe ſit ignorare; ſolis & lunæ deliquia acute perſcrutari; virtutum horrendas eclipses negligere: utrum ignis propria, an aliena virtute calefaciat luceatque; utrum frigus ſit aliquid poſitivi, an mera caloris abſentia atque privatio: utrum colores ſint puti luminis foetus, an entia, quæ per ſemet ipla ſubſiſtant: referare nubium adyta; & fulgurum atque fulminum gene-

generationes, causas ac mirabiles
plane effectus explicare; terræ
ambitū, locorum distantias, tur-
rium & montium altitudines ca-
lamo percurrere. Nonne hæc
omnia sciri sunt pulchra, jucun-
da atque utilia? sunt fateor; &
quorum speculationibus aliquan-
do immerfus ipse mirifice dele-
ctor; sed cum sui ipsius ignorantia
conjuncta non laudo. Comenda-
tissimum itaque erit semper no-
bis per omnia illud Solonis: *γνώρι-
σι σβαλίσου.* Quæ quamvis non sa-
tis mature considerans, cum ali-
qua de Affectibus, ut dixi, discu-
tere constituerim, Deum precor
quod bene vertat; Tuamque jux-
ta, Candide Lector, obtestor
benevolentiam, velis pro solito
tuo favore nostra qualiacunque
hac in re conamina boni consu-
lere. Vale.

Memb.

MEMBR. I. De affectuum humanorum
natura

§. I

Equidem affectus plerosque o-
mnes in brutis æque ac
hominibusprehendimus, in il-
lis enim, in canibus seorsim læ-
titiã de Domino, qui post ali-
quod temporis intervallum rediit,
vel tristitiã de eodem, si mor-
tem oppetiit, observare licet; ut
de affectu metus ob plagas infli-
gendas, vel spei de cibo impe-
trando nil jam dicamus: a qui-
bus tamen multum differunt affe-
ctus humani, maxime si *objectum*
& proprietates illorum quis sub
incudem revocare velit (g). Illi
enim rebus tantum *visibilibus*, hi
etiam *invisibilibus* afficiuntur. Il-
li

(g) ut bene observat Aug. Gidofr.
Romai. in diff. Numen. dari &c.
p. m. s.

10
li appetitum duntaxat movent, hi
etiam voluntatem. illi modifica-
ri, corrigi & mutari non æque
possunt, atque hi, pro multa ho-
minis cujusque libertate, & stu-
dio quod adhibent. Nobis hic
de affectibus prout in homine
sunt conspicui, sermo est; qui
Græcis *πάθη*, Ciceroni *perturba-
tiones*, aliis Philosophis quibus-
dam *cupiditates*, aliis *commotiones*,
vulgo *passiones* vocantur.

§. II.

Fleri autem motus sive com-
motiones vel in corpore, vel
in anima, vel in utroque simul,
docet Celeb. Dominus Jo. Ge-
org. Valchius. (b) Illas affectus
corporales; istas *mentales*, has
mixtos vocat. Illas in extraor-
dinario sanguinis motu, quate-
nus solum spectant ad corpus, con-

(b) *Introd. in Phil.* p. m. 375.

11
consistere: istas ex viva rerum
spiritualium, sensusque externos
transcendentium repræsentatio-
ne, in sola excitari voluntate:
his cum voluntatis vehemen-
ti commotione, motum san-
guinis esse conjunctum dicit.
At cum mutua sit necessitudo in-
ter corpus & animam hominis,
ut commoda & incommoda se-
cum invicem ex æquo partian-
tur (i), nec ulla fiat perceptio,
sive animæ repræsentatio, in sta-
tu consociationis corporis & a-
nimæ sine organi corporei mo-
tu, & hinc dependente interna
corporis & humorum, fluidi in-
primis nervosi in cerebro & ner-
vis commotione (k), non vi-
deo quomodo quis constituere
queat affectus vel pure corpo-
rales

(i) *Adis. Christ. Joh. Langii Coll.*
Caf. p. m. 17. (k) *Verdr. Phys. p. spec.*
p. 557.

rales, vel pure mentales. Plus vel minus alterutram affici partem vel animam vel corpus concedimus: exclusa altera quidquam fieri negamus. Ubique enim in omnibus animi concitatis agitationibus, quas affectus dicimus, ad exactissimam animi & corporis conspirationem, consensionem & harmoniam res recidit, ut loquitur modo nominatus Celeb. Dn. Verdries in de æquilibrio Mentis & Corporis commentatione (l). He due partes, inquit Clariss. Dn. Gentzken. (m) Firmo nexu sunt unite. Etenim Deus condendo hominem voluit illum, vinculum mundi mentalis & materialis constituere, ut ex usu rerum corporearum haberet ansam celebrandi benignitatem Creatoris. Hunc in finem arctissime certos motus corporis,

(l) p. m. 131. (m) Tract. de aff. hom. p. m. 2.

nam certis perceptionibus & commotionibus mentis conjunxit, ut nil corpus quocumque modo tangere posset, ut non aque per animales spiritus mentem afficiat. Mixta itaque statuimus esse omnia mentis corporisque *ωαδνυαλα*; quæ varie a variis describuntur. Nobis affectuum nomine veniunt perceptiones, quæ cum ipsius principii sentientis, atque fluidi nervosi in cerebro & nervis, ipsorumque nervorum, ut & cordis ac sanguinis, voluntatis quoque & appetitus vehementi agitatione sunt conjunctæ; qui a Cl. Domino Gentzk. definiuntur per affectiones voluntatis, quibus mens nostra ex representatione boni & mali extraordinarie inclinatur, & sanguis animalisq; in corpore spiritus, ad illius prosecutionem ac hujus fugam peculiariter agitantur in sui scilicet conservationem. Breviter, natura af-

14.
fectuum consistit in *extraordinario*
spirituum & sanguinis fluxu resu-
xuque. (n)

MEMBR. II. de Origine & Causis Affe-
ctuum.

§. I.

Q UOD ad originem affectuum
attinet, discrimen illud
observandum venit, quod est in-
ter *occasionem*, & propriam pro-
ximamq; illorum *causam sive ori-*
ginem. *Occasio* in objectorum
externorum prima repræsentati-
one, sive *sensione*, sive etiam per-
ceptione (: res eodem recidit:) *quæ-*
randa est. Sine *sensione* affe-
ctus excitari nequeunt, propter
ea quod ignoti nulla *cupido*.
Hinc si quis absens vel maximis
læsus fuerit *conviciis*, ubi hoc
ipfi ignotum est, *ira* nulla sequi
po-

(n) in tract. de aff. p. m. 5.

15
potest; *sensione* quippe impedi-
ta impeditur affectus. *Sensio-*
nem ejus modi excipit repræsen-
tatio in mente, inprimis quæ fit
vi imaginativa. Sæpe enim co-
gitationes in mente existere pos-
sunt, sine affectu quodam in vo-
luntate. Sæpe multa bona ma-
laque audimus, deque iis medi-
tamur, sine vel levissima volun-
tatis commotione: at imaginatio-
nis alia est ratio, qua objectum
nobis repræsentamus, prout ad nos
iplos pertineat, hinc que nobis
aut bonum, aut malum sit; quæ-
que a Celeberrimo Dno. *Valbio*
(o) habetur *primaria*, eaque
propria causa; quod ex variis
probat rerum circumstantiis; E.
G. si duobus idem contingit ob-
jectum, ut nimirum uterque pa-
ri ratione opprobriis afficiatur,
fieri potest, ut alter vehementer
ira-

(o) Introd. in Phil. p. m. 376.

irascatur, alter vero placida quiescat mente; quod certe non nisi ex imaginationis ratione derivaveris. Is enim qui excandescit, rem veluti magnum sibi malum repræsentat: alter non ita sese habere sibi perſuadet, hinc animus illi est quietus, nec commovetur. Si porro adfectus regere, compeſcere, debilitare vel roborare velimus, id sane fieri debet per imaginationem, ita ut cogitemus objectum esse, vel majoris, vel minoris momenti, alioque verſamus cogitationes. Dum enim nobis res aliæ obveniunt, de iis quoque cogitamus, & imaginatio, quæ sustentat affectum cessat, & dimittit prius objectum suum. Dependet itaque ab imaginationis discrimine, varia affectuum humanorum conditio. Imaginationis autem varietas ex diversis causis est derivan-

vanda, speciatim ex voluntatis dispositione & varietate temperamentis. Ita voluptatis studiosus rem quandam longe aliter sibi repræsentat, quam ambitiosus aut avarus; prout quoque experientia duce clarum est, pro diversitate propensionum, affectus quoque esse varios, e. g. Voluptuosus si lædatur, tanti injuriam non facit, quanti ambitiosus; & avarus si minimam passus est jacturam, magis contristatur quam voluptuosus. Homines sane secundum propensionum rationem, bonarum malarumque rerum gradus metiri solent. Imaginationem sequitur in voluntate commotio, cum qua conjunctus est sanguinis motus. Hinc est, quod pro diversa imaginationis ratione multiplex invenitur etiam hominum genus, qui in affectibus diversi sunt atque varii, & ad tres classes, non incommode a modo

B

no-

nominato Celeb. Dno. Valchio referuntur (p). *Sunt* (α) qui singulari non sunt præditi imaginandi facultate; quare nullis ferre perturbantur affectibus, & in bonis adquirendis sunt negligentes, in malis autem removendis securi, nec curant quomodo in tempore debita cura sint adhibenda subsidia. *Alii* (β) multa valent imaginatione, in quibus non frequentiores tantum, sed vehementiores quoque oriri solent adfectus, adeo ut levissima quadam offensione multum irasci, de re nullius momenti magnopere lætari, & levis dispendii causa, cælum terramque movere satagant; quod hominum genus itidem infelix reputandum est. *Interne* nimirum continua mentis perturbatione agitantur, servique sunt suorum adfectuum. *Externe* autem ad consuetudinem cum

(p) In introd. in Philo. p. 378.

cum aliis sunt inepti, eo quod subitis, vehementibusque suis affectibus multam molestiam sibi aliisque adferant. *Media* (γ) via inter hos incedunt, qui destituti quidem vi imaginativa non sunt, eam autem judicio sciunt subicere, ut rationi affectus obtemperent, huicque fiant consentanei.

Membr. III. De Obiecto & sede affectuum

§. I.

Objectum, vel quod in nobis excitat affectus, sunt res, sub ratione boni vel mali apprehensæ. Ubi observat Clarissimus Gentzkenius, quod in adfectibus, qui bonum pro objecto habent, sanguis ab interioribus ad exteriora; qui vero malum pro objecto habent, ab exterioribus ad interiora, spasmodica partium

B 2

con-

constrictione pellatur. Inde rubor faciei, hinc palor etiam existit.

§. II.

Quod ad sedem affectuum at-
tinet, patet ad *voluntatem*
pertinere adfectus, exinde quod
ex repræsentatione *boni & mali*
oriantur, & circa *boni* prosecutio-
nem & *mali* fugam, quæ propria
sunt voluntatis, occupentur. At
quanti in corporis parte, voluntas affe-
ctus vel recipiat, aut exerceat, non
convenit inter Philosophos. Fieri
id in corde alii, alii in cerebro sta-
tuunt. In corde fieri, ex hoc col-
ligit Celeb. Valchius, quod ope-
ratio in anima, cum in volun-
tate affectus excitatur, non in
cerebro, ut in cogitationibus fit,
sed in corde se prodat. In cerebro
fieri, exinde concludit Celeb. Ver-
dries (g), quod adfectus oriantur
a perceptione, perceptio vero fi-

(g) *In Phys. part. sp. p. 537.*

at in loco communis sensorii, at-
que ille locus sit in cerebro.
Quas sententias ita facile conci-
liandas esse docet Cl. Gentzken;
suppono, inquit, & *cerebrum &*
cor esse primaria membra, in
quæ mediantibus nervis mens
agit, & quia *intellectus* ac *volun-*
tas tantum cogitatione differunt,
patet simulac mens exerit affe-
ctum, & *cerebrum & cor* move-
ri: *illud* per spiritus animales, ut
idea boni vel mali conservetur;
hoc se vel dilatando vel contrahendo,
ut fluxus sanguinis vel proveha-
tur, vel retardetur, quemadmo-
dum adfectui conveniens erit.

Membr. IV. De divisione affectuum.
§. I.

Affectuum species varias con-
stituerunt Philosophi. Pytha-
goræi cupiditatem & extrantescen-
tiam constituerunt principales ac prima-
rias

as passiones. Illam *bonum*, hanc *malum* pro objecto habere dicebant. Academicis 4 fuisse principui affectus: *agritudinis* sc. *formidinis*, *libidinis* atque *lætitiæ*; ad quos tanquam ad sua capita atq; principia reliquos retulisse hinc inde nominatosprehendimus. Quo etiam *Virgilius* procul dubio respexit, ita canens, Lib. VI Æneid.

- - Hinc metuunt, cupiuntque dolent
gaudentque

Nec non Horatius, Ep. Lib. I. Ep. 6.

Gaudeat, an doleat, cupiat, metuatque
atque quid ad rem?

Nec Stoicos hac in parte ab illis dissensisse animadvertere licet. Conferamus *Ciceronem*, *Senecam* aliosque. *Scholasticis* XI numerantur, quorum alii ad appetitum concupiscibilem referri solent, ut sunt Amor, Lætitiæ, Spes, Desiderium, Audacia. Alii

irascibilem, ut Fuga, Metus, Odium, Tristitia, Ira & Desperatio *Cartesius* affectus dividit in Primitivos & Derivativos. Primitivi, qui ex nullis aliis orti, atque adeo simplices sunt, ipsi dicuntur sex: admiratio, amor, odium, cupiditas, lætitiæ, tristitia; Derivativi, qui deinde ex hisce vel oriuntur, vel sunt orti. *Gentzkenius* (*) alique quidam recentiorum ita procedunt: quoniam esse nostrum partim instinctu Naturæ, partim rationis ductu conservare & perficere impellimur, nos nihil movet, nisi quod bonum, i. e. nostri conservacionem; aut malum, i. e. nostri destructionem promovet. Inde concludunt *amorem nostri* esse universalissimum affectum, & fontem omnium aliarum passionum, quippe quæ non nisi *emanationes* &

(*) in tract. de aff. p. m. 22.

& species Philautiæ sunt. Nihil enim odiffimus, ob nihil triftaremur, vel iraceremur; nihil defiderarem, fperarem vel metuerem, nifi faltem nofipfos, noftramque confervationem, aut quamcunque ejus fpeciem amarem. Ex hoc noftri amore fluere dicunt, *duos primigenios affectus, & fontes ceterorum omnium, amorem fcilicet & odium. Illum cum fingulari impetu verfus bona; hoc autem erga mala te exere docent: cōftituentes reliquos deinde affectus, vel diftinctas horum fpecies, vel diftinctos gradus, vel diftinctas amoris & odii modificationes, petitas aut ab effectu, aut a diverfo refpectu, quem habent bona & mala erga nos, quatenus propinqua vel remota, prefentia vel futura, obtentu poffibilia vel impoffibilia, facilia vel difficilia cog-*

cognofcuntur (s). Non adeo diftentimus ab huice. Quia tamen voluntas vel appetit vel averfatur, & altera mentis commotio vehementior eft altera, aliaqveratione mentem afficit, quo circa melius effe judicamus, cum Celeberrimo Dno. Joh. Georg. Valchio, (t) fi & nos amorem atque odium diftingvamus, & hos binos affectus conftituamus primitivos. Appetitio autem boni dicitur amor; averfatio mali odium. Affectus derivativi certo numero definiri nequeunt: fi enim refpiciamus tam ad objecta varia, ad quæ fpectant, quam ad motus voluntatis diverfos, quibus fe produnt, aliisque circumftantias, adeo illi varii funt generis, ut illorum numerum vix inire, ne dum ad certum ordinem eos redigere valeamus; quemadmodum & voces de-

(s) Conf. Gantz. tract. Eth. Phys. p. m. 22. (t) Introd. in Phil. p. m. 381.

deesse videntur, quibus eos omnes designare atque distinguere possimus. Si tamen divisionem ejusmodi affectuum derivatorum constituere velimus, fundamentum præcipuum a diversis illorum objectis desumendum est, ex quibus magna amoris & odii oritur varietas. *Bonum* enim, quod petimus, vel *malum*, quod averſamur, aut est *præteritum*, aut *præſens*, aut *futurum*. Appetitio *boni* præteriti, vocatur *desiderium*, præſentis, *lætitia*; futuri, *spes*. Averſatio *mali* præteriti, *pœnitentia*; præſentis, *tristitia*; futuri, *metus* dicitur. Bonum omne *verum*, quavis simul jucundum, simul honestum, simul utile sit: plerumque tamen unus respectus præ altero magis adſicit animum. Quod si ita ergo imminet bonum apparenter jucundum, *voluptas*

luptas oritur; si bonum apparenter honestum, *ambitio*; si denique quod utile videtur, *avaritia*. Rursus quoties malum honesto repugnare videtur, *ira*; si decoro, *pudor* si jucundo, *talium*; si denique utilitati, *invidia* emergit. *Voluptas* si in venerem tendit, *lascivia*, si in variarum rerum parum utilium cognitionem, *curiositas*; si denique in gulam, *luxuria* dici solet. Sed sunt & affectus, qui e bono maloque alteri contingente existunt. Ex bono enim amici præſente vel præterito, *congratulatio*; ex futuro, *favor*; ex malo amici præſente, præterito vel futuro, *commiseratio*; ex bono porro, quod inimico obvenit, iterum *invidia*; ex malo ei imminente, *irrisio* vel *invidia*. Nec raro plures *affectus* inter se colliduntur, aut jungunt phalanges. Sic si amor &

& metus concurrunt, *Zelotypia*; sin invidia & ambitio, *emulatio* inde oritur. Ut autem de mediis etiam sumus solliciti, cum quid obtinere vel amoliri studemus: consequens est, ut si media *bonum* consequendi, retinendi que facilia cui videantur, *fiducia*; si difficilia, *diffidentia*; item que si media averruncandi *malum* se tanquam facilia repræsentent, *audacia*; sin tanquam difficilia vel impossibilia plane, *desperatio* inde nascatur, ceu notat etiam Clariss. *Dnus. Heineccius*. (n). Hac vero aliave ratione, cum morum Doctores ad certas classes affectus revocant, non id volunt, ac si præter eos, quos recensent, non essent alii; sed præcipuos tantum nominant, ostenduntque hac divisione, quæ admodum quadam saltem ratione, (n) *In Elem. Phil. Mor., p. m. 19. & 20.*

ne, in ordinem possint redigi (b).

MEMBR. V. de Moralitate affectuum.

§. I.

Omnes affectus, cujuscunque demum generis atque ordinis sint, maxime vitiosos esse, Stoici contendisse videntur. Sed recte judicat Clarissimus Omeisius: (x) Sicut mercatores iniquum quandoque postulant, ut æquum obtineant; ita Stoici excidium affectuum imperarunt, ut moderamen impetrarent.

§. II.

Quod affectus, per se non sint vitiosi, pluribus argumentis probari solet: I. quod ipse Servator noster, omnis perfectionis exemplar, non fuerit

(b) Conf. D. Valch. *Intrud. in Phil.*

p. m. 382. (x) *In aretol. Gen. p. m.*

42.

expers affectum. est enim tristatus ob mortem Lazari, lætatus ob successum prædicati Evangelii &c. 2. quod in scripturis Deo adscribātur affectus amoris, odii, &c. 3. quod a Deo nobis præcipiantur quidam affectus; ut amor erga parentes, conjuges, liberos, miseratio erga adflictos. 4. quod necessitate Physica haud paucos affectus in nobis oriri videamus, qui si vitiosi sua natura essent, Deus auctor foret mali.

§. III.

Philosophorum vero propria hæc sunt argumenta^(a) quod nostræ sanitati fovendæ conducant. Idem enim in homine microcosmo præstare videtur quod venti majore in mundo. Sicut enim hi aerem expurgant, ita illi sanguinem quasi ventilant, ne stagnans putrescat, ut loquitur Omeilius. ^(b) Sunt cotes & instru-

strumenta multarum virtutum, vel stimuli atqve calcaria, quibus ad bonum seqvendum & malum fugiendum excitamur ^(y) Quapropter etsi in consilium rerum gerendarum adhiberi haud debeant, utpote quod sibi vendicat sola ratio; consaliorum tamen executioni intervenire possunt; quo sensu aliis dicuntur *animi ale, animorum ardores, voluntatis satellites*. Quod si animus affectu prorsus exutus esset, officiorum nostrorum exercitium in multis, quæ ardua essent, languesceret. ^(c) Æque ridiculum esset, ab homine postulare, ne Parentum Conjugum, Liberiorum, Amicorum, vel Opum etiam jacturam ægre ferat, aut ne prospero rerum successu lætetur, quam homines monere, ne sentiant dolorem, dum vapulant aut

^(y) Vid. Barcl. Icon. anim. p. m. 148.

aut ne afficiantur voluptate dum
tami cibo grato satisfaciunt; ut
loquitur Gentzk. (z). Physice igitur
& generaliter considerati,
sunt adfectus indifferentes; qua-
tenus vero in specie, cum hac
vel illa circumstantia morali, si-
stuntur nobis, vel boni vel ma-
li fiunt; ut sc. sese habent respec-
tu objecti atque finis vel præcep-
ti vel prohibiti, & commotio
mentis objecto atque fini magis
vel minus respondet, ita ut ne-
que modum excedat, neque in
necessariis deficiat. Tota enim
eorum *formalis qualitas*, qua bo-
ni vel mali dicendi sint, petitur
partim a fine propter quem, par-
tim ab objecto, in quod feruntur.
Sic amare pulchrum est, si amor
tendit in objectum licitum & se-
dignum, idque boni alicujus ve-
ri inde obtinendi gratia. Fœdissi-
mum

(z) *In de aff. p. m. 12.*

simum idem est, si amor corri-
pit objectum illicitum vel indi-
gnum; hocque solius suæ libidi-
nis explendæ causa. Sic odium
itidem bonum est, cum id quod
lege vel natura sua damnabile
atque vere noxium est, averfa-
mur. Malum vero id odium est,
quo quis prosequitur id, quod
in se bonum, honestum, justum,
& laudabile audit. Audacia bona
est, si impetus ruat in apertum
hostem; si tendat in familiarem &
civem innocentem, mala est eadē
audacia. Metus & timor itidem
boni sunt, si timeamus ea, quæ
timenda sunt; ut iram Dei &
Magistratus, & caveamus mala
certo ingruentia. Unde illud:
matrem timidi flere non solere.
Aliter si contra.

Membr. VI. De Effectibus. adfectuum.

§. I.

Hi partim in corpore, partim
in

in ipsa conspiciuntur *anima*. In corpore quidem affectus conjuncti sūt cum extraordinaria sanguinis commotione, & floris nervosi motu vehementiori; quod ex coloris repentina mutatione, gestuum inordinata dispositione, motuum etiam externorum vehementia, robore membrorum cum adfectu quolibet conjunctis, adparet; qui tamen vel tardiores interdum vel concitiores esse possunt. Hinc facile deduci potest ille irascentium, ut Senecæ mea faciam verba, asper & acris, audax & minax vultus, tristis frons, torva facies, color vertus, & nunc subito retrorsum sanguine fugato pallens, nunc in os omni calore & spiritu verso, subrubicundus & similis cruento, venis tumentibus, oculis nunc trepidis & exsiliantibus, nunc in uno obtutu defixis, & horrentibus,
fla.

flagrantibus & micantibus. Hinc labra trementia, interdumq; compressa, & dirum quiddam exhibilantia, gemitus mugitusque, & parum explanatis vocibus sermo perruptus, incerta verba subitis exclamationibus. hinc dentium inter se arietatorum & aliquem esse cupientium non alius sonus, quam est apris tela sua attritu acuentibus. hinc horrent & subriguntur capilli. hinc spiritus coactus & stridens, articulorum se ipsos torquentium sonus, & complosæ sæpius manus, & pulsata humus pedibus, & totum concitum corpus, magnasque minas agens. hinc totius corporis concussio, muscoli subsultantes; hinc bilis in illa partium inordinata cōstriktionē in intestina & ventriculū effusio. hinc pulsus magni & vehemētes, tanto sæpe impetu sanguinem urgētes,

ut vasis disruptis, vel præter naturam apertis, sanguis ex naribus, labiis, ore, utero, aliisque partibus, nec non vulneribus, in copia effundatur. Quæ verba sua etiam fecit Celeb. Dn. Verdries (aa). Nec diversa in aliis affectibus fieri animadvertimus. In lætitia rubore suffunditur facies, & in majore illius gradu exoritur etiam risus, & aliquando quoque lachrimæ: sic de ceteris.

§. II.

Ratione anime si perpendamus adfectuum effectus, animadvertemus illos etiam esse varios; dum vel *animum* disponunt ad expectanda, quæ natura nobis dictat esse utilia. Legitimi affectus inquit Celeb. Valchius, (bb) multum boni in hac vita produciunt

(aa) in *æquil. m. & C. p. m. 130.* (bb) *Introd. ad Phil. p. m. 380.*

efficiuntque; spes enim recta incitat hominem ut bonum futurum sectetur; rectus timor securitatem movet; ira justa compescit aliorum malitiam; misericordia egeno succurrit, &c. vel sanitati fovendæ præbent adminicula, de quibus imprimis medici (cc); vel etiam tenebras aliquando offundunt intellectui, si pravi fuerint, ut verum elicere nequeamus. Vehementissimus enim spirituum animalium motus omnia in cerebro conturbat, & menti facultatem ideas comparandi adimit, ut recte loquitur Gentzkenius (dd) vel *judicium corrumpunt*; homo enim de re quam amat vel odit, recte sentire non facile potest; vel *ordinem in ratiocinando intervertunt*

(cc) *Conf. Langii Coll. Cas. per totum dist. 2. & Verdries de Æquil. M. & C. in locis pluribus, alio que.*

(dd) *de aff. p. 13.*

tunt; cum ex foedere animi & corporis, affectus sint modo destinati ad exsequenda rationis iudicia, & hoc officium conciliarii & iudicis sibi arrogant; *vel ideas non conjungendas combinant*; hinc fit, ut si quis ab aliquo diversæ nationis aut conditionis a sua, quoquo bono vel malo afficiatur, is non tantum illum, sed omnes ejusdem nationis & conditionis aut amet, aut odio habeat: *vel animi tranquillitatem inturbant*, quo ipso homo in profundissimam calamitatis barathrum precipitatur, omnique felicitatis sensu privatur. Qui affectus, si repetitis se invicem excipiunt vicibus, & nos sponte illis advescimus, dato objecto voluntas statim e vestigio commovetur, tanta sæpe vehementia, ut morbos facile & ipsam quoque mortem suis corporibus, &

na.

naturalibus & civilibus accelerare queant (e).

§. III.

Fons horum effectuum malorum est *universalis illa natura humana corruptio*, de qua Teologi, Philosophi est in specialiores hujus mali causas inquirere, quæ a Clariss. Gentzk. recensentur (ff).
I. quod plerumque secundum nostram imaginationem de bono & malo judicemus, unde affectuum sapissime excessus & falsissimum de rebus iudicium. II. quod credamus, alios homines occasione eorundem objectorum iisdem ac nos moveri adfectibus. Hinc odium, invidia, Zelotypia &c. III. quod omnes adfectus nostri se excusent, prout ex

sen-

(e) Conf. Langii Coll. cas. Disp. 6.
de mortuis ex adfectibus. (ff) Tract.
Ethico. phys. de aff. p^o m. 14.

40
sensu interno quisque ipse percipit. Hujus rei exemplum satis evidens ex ira cernere licet, quæ quamvis pessima perpetret, non solum te exulat, sed etiam se justam reputari contendit. IV. *quod possessio boni corporis conjuncta sit cum voluptate, possessio boni mentis sæpe conjungatur cum molestia & dolore: cum vero voluptas sit character boni, & dolor signum mali, haud raro usu venit, ut animi bonis posthabitis, corporea magni faciamus sectemurque.*

Membr. VII. de Re mediis adfectuum.

Quemadmodum vero Medici suam *πρόγνωσιν & διάγνωσιν* in Medica scientia non immerito magni faciunt, quippe quarum altera multum expedit morbis occupandis; altera in morbis curandis plurima sibi vindicat: ita

41
ita etiam nos non parum, spero, juvabit, quod priusquam manum admouimus medicinæ parandæ adfectibus, eorum causis &c. inveniendis operam non sterilem impenderit. Cumque in superioribus ostensum sit, objecta movere sensus, perque hos mentem; optime igitur sibi quisque consultum credat, si (1) quantum possit sibi ab istis objectis caveat, quæ animum nostrum turbare possunt. Hic itaque locum habet Poëtæ illud de amore:

*Quantum oculis, animo tam procul i-
bit amor.*

Quod quin ad plurimos alios sensus, affectus atque objecta referri & applicari queat, nemini dubium erit. Imitari decet Ulysem ejusque socios, qui aures cæca, ad Sirenum cantum ob-
tu-

42
turabant. Si (2) diligentem adhibeat cautionem circa principia, ita ut quam primum vel minimos sentiat motus, rationis imperio insurgentes, illis frena injiciat, & in herba suffocet, iuxta monitum Poëtæ:

*Principiis obsta, sero medicina paratur,
Cum mala per longas invaluere moras (gg).*

Adpetitus omnes, inquit Philosophus, contrahendos sedandosque esse, excitandamque esse animadversionem & diligentiam: ut ne quid temere, ac fortuito, inconsiderate, negligenterque agamus (bb). Si (3) hostem suum victum mens nunquam otiosum di-

(gg) Ovid. de remed. am. v. 91.
(bb) Cicero de Off. L. 1. C. XXIX.

43
dimittat, sed honestis semper intenta rebus, illi imperet. Nam nihil adeo valet, ex communi Philosophorum etiam sententia, ad ingenerandos pravos adfectus atque vitia, ut otium & inertia (ii); unde iterum recte Poëta de amore:

*Otia si tollas periere cupidinis arcus.
Et otii vitia negotio discuti Curtius pronunciat (kk).*

Tacitus hoc ipsum probat exemplo legionum Pannonicarum: Junius Blæsus fine Augusti & initiis Tiberii auditis, ob justitiam aut gaudium intermiserat solita munia. Eo, principio lascivire miles, discordare, pessimi cujusque sermonibus præbere aures (ll).

Hinc

(ii) Vid. Barcl. Arg. Lib. IV. C. XVIII. (kk) Lib. VII. C. I. (ll) Tacit. Lib. I. Annal. Germ.

Hinc non minus verum quam tritum est illud: Otium multa mala docet. Atque (4) cum nullus hominum sit, qui liber esse non cupiat; cogitet igitur quisque se nunquam ad hoc præclarum gloriæ & felicitatis fastigium pervenire posse, nisi adfectuum tædissimo dominio solutum. Quid est libertas? inquit Cicero. Respondet ipse ad quaesitum: potestas vivendi ut velis. Qvis igitur (pergit) vivit ut vult? nisi qui recta sequitur: qui gaudet officio; cui vivendi via considerata atque provisa est: qui legibus non propter metum parer, sed eas sequitur atque colit, quia id salutare maxime esse iudicat: qui nihil dicit, nihil facit, nihil cogitat denique nisi libenter ac libere: cuius omnia consilia resque omnes, quas gerit, ab ipso proficiunt eodemque refer-

referuntur: nec est ulla res, quæ plus apud eum polleat, quam ipsius voluntas atque iudicium. Cui quidem etiam, quæ vim habere maximam dicitur, fortuna ipsa cedit. Et paulo ante de imperatore: Refrenet primum libidines, spernat voluptates, iracundiam teneat, coercet avaritiam, ceteras animi labe repellat: tum incipiat aliis imperare, cum ipse improbissimis dominis dedecori atque turpitudini parere desierit. Dum quidem his obediet, non modo imperator, sed liber habendus omnino non erit (mm). Idem Cicero ponit etiam fundamentum stabilis amicitiae, qua nihil, excepta sapientia, melius homini a Diis immortalibus datum pronuntiat (nn), in eo, quod homines

(mm) *Parad. V. Cap. 1.* (nn) *Cic. de Amic. Cap. 6.*

nes benevolentia conjuncti, primum cupiditatibus iis, quibus ceteri serviunt, imperent (oo). Tum etiam (5) miseræ, quibus illi cruciantur, qui adfectibus subjacent, considerandæ. Sic enim hac de re iterum Cicero: Te miseræ, te ærumnæ premunt, qui te beatum, te florentem putas: tuæ libidines te torquent: tu dies noctesque cruciaris (pp).

Præterea (6) semper cogitemus nos non solum lege Divina, in verbo ipsius expressa, sed etiam natura obstrictos esse, ut frenum injiciamus adfectibus nostris, ne Ethnicis pejores videamur. Adpetitus rationi obediunt, eamque neque præcurrant propter temeritatem, nec propter pigritiam aut ignaviam de-

(oo) *Ibid. Cap. 22.* (pp) *Cic. Parad. II.*

serant: sintque tranquilli atque omni perturbatione careant. Ex quo elucebit omnis constantia omnisque moderatio. Nam qui adpetitus longius evagantur, & tanquam exultantes sive cupiendo sive fugiendo, non satis ratione retinentur. Relinquunt enim, & abjiciunt obedientiam: nec rationi parent, cui sunt subiecti lege naturæ (qq).

Postremum ad affectus continendos (7) sæpius recordabimur, cum primis in ornando corpore nostro occupati, quomodo inordinati adfectus non solum intra nos turpissimam deformitatem creent, & extra nos malam famam, ignominiam, contemptum, fastidium atque odium nostri excitent, nosque hoc modo

scē-

(qq) *Cic. de Off. Lib. I. Cap. XIX.*

foedent atque conspurcent; sed etiam ipsum corpus nostrum foedissime corrumpant. Quod adfectuum remedium passim invenire licet apud eos, quibus illustrium foeminarum mores praecipis, cum fructu ad decorum componere curae cordique fuerit. Nam de corporis, per adfectuum tumultuarium motum, foeditate, praeter experientiam optimam rerum magistram, Cicero etiam haec habet: Non modo animi perturbantur, sed etiam corpora. Licet ora ipsa cernere iratorum, aut eorum, qui aut libidine aliqua, aut metu commoti sunt, aut voluptate nimia gestiunt: quorum omnium vultus, voces, motus, statusque mutantur (rr).

Haec aliaque remedia, quae vel

(rr) *Loco prox. sup. cit.*

vel in genere vel in specie a Philosophis variis traduntur varia, quamvis ad affectus pravos subjugandos, reliquos autem recte ordinandos, haud parum sint profutura, non tamen sufficiunt ad perfectam eorum cohibitionem. Vix enim possibile, ut nostra tam debilitata natura tantum opus possit perficere, tantoque malo mederi. Quod si itaque rebelles suos adfectus arctius cohibere velit homo, potiora auxilia extra se quaerere debet, illaque a summo Numine exspectare, cujus gratia demum illos in ordinem redigere poterit. (ff) Deus igitur Ter O. M. qui nobis animam & corpus benignissime contulit, regat ita meam omnique suorum mentem sancti spiritus sui vitute & gratia, ut haec in hac vita corpori recte praesit, & tandem in futura eidem corpori

(ff) *ad Gentzk.*

pori iterum unita æterna felicitate potiatur, ubi nos in sanctis Angelorum choris eundem Deum, benignissimum nostrum Patrem, cum gaudio triumphantes, æternum collaudabimus!

SOLI DEO GLORIA.

